

Kodály Zoltán és a Musica Sacra

Sapszon Ferenc – KODÁLY ZOLTÁN KÓRUSISKOLA BUDAPEST

Ifj. Sapszon Ferenc 1952-ben Budapesten született. Liszt Ferenc-díjas karnagy, zeneszerző, a Kodály Zoltán Magyar Kórusiskola alapítója és művészeti vezetője, Magyar Kulturális Örökség-díjas, kétszeres Kórus Olimpia-győztes. A Gregorián Társaság alelnöke, a KÓTA Művészeti Bizottsága, a Magyar Kodály Társaság elnökségének tagja.

1. KODÁLY ZOLTÁN

- A ZENE ÉS A NEVELÉS

A 20. század egyik legnagyobb magyar zeneszerzője, zenetudósa és zenepedagógusa. Galántai és nagyszombati diákévei után egy időben volt a Zeneakadémia és a budapesti egyetem bölcsészkarának hallgatója. Barátjával, Bartók Bélával 1905-ben indult az addig ismeretlen magyar népzene felkutatására. Ennek az életre szóló jelentőségű utazásnak az eredménye sok ezer dallam lett, amelyeknek művészi feldolgozásából remekművek születtek. A Hány Jánosban és a Székelyfőnyében a magyar népdalkincs színe-java szólal meg a színpadon. A Psalmus Hungaricus és a Budavári Te Deum a magyar történelem századait idézi fel. A Galántai táncok és a Marossszéki táncok a magyar falvak hangszeres muzsikáját nemesíti szimfonikus zenévé. A Fölszállott a páva énekari és zenekari változatban hirdeti a zeneköltő szabadság szerzetét. Gyerme-, női-, férfi- és vegyeskari műveiben a népdal és a magyar költők szava szárnyal megújult erővel.

„Ne csak külsőségekben legyen magyar a mi kis világunk, hanem a lelkek mélyéig, mert csak így lesz igazán a mienk. A lelkek mélye pedig különösképpen a zene országa.”
(Kodály Zoltán)

Kodály Zoltán szűkszavú, zárkózott ember volt, aki önmagáról alig beszélt, és vallásos élményeiről hallgatott. Hite, meggyőződése, istenes gondolkozása zárt világ volt. Szinte senki sem ismerte mély, imádásos belső életét.

Dr. Nádasi Alfonz bencés tanár, szerzetes (az „ignis ardens”, a „lángoló tűz” – ahogyan Kodály jellemezte) volt a kevesek egyike, aki e zárt világba betekinthezett. Őt mély lelki-emberi kapcsolat fűzte Kodályhoz. (Ő temette 1958-ban Emma asszonyt, s 1967-ben Kodályt.) Rajta kívül Kodály szinte senkinek sem tárta fel Istenhez kapcsolt életét. Alfonz atya így jellemezte Kodályt: „Tiszta lelkű keresztény, krisztusi ember”.

Hogyan alakult zenei és emberi fejlődése, mik a gyökerei lelkületének?

Három tényező alakította belső világát: a szülői ház, az iskola, s végül ezek hatására saját szigorú önnevelése.

2. SZÜLŐI HÁZ

Édesanyja, Jaloveczky Paulina, aki hatgyermekes családból származott, és édesapja, Kodály Frigyes is zeneszerető, sőt zenélő emberek voltak. Édesanyja zongorázott és énekelt, édesapja hegedült. Kodály Frigyes

13 gyermekes családból származott, és a győri Bencés Gimnáziumban érettségizett jelesen 1870-ben. A bencés atyáktól nemcsak tudományt, de igazi jellemnevelést is kapott, amiért örökké hálás volt. A családban két orsolyita rendi szerzetesnővér is volt, akikről Kodály így emlékezett: „sokáig nem jutott eszembe, hogy két apáca nagynéném naponta imádkozik értem, hogy megmaradjak a hitemben”.

A szülők nagy gondot fordítottak a 3 gyermek nevelésére. Kodály Emiliát (Zoltán nővérét) Szobon a vincés nővérek iskolájába járatták. Az otthoni légkörben természetesen volt jelen a hit és a zene. „Egy nyári alkonyatkor, amikor szobánkon vörös és aranyszínű fény ömlött el, szüleim egy darabot játszottak. Három vagy négy éves lehettem, s a zongora lábánál hevertem a padlón. Akkor ért az első és legmélyebb zenei benyomás. Később megtudtam, hogy Mozart F-dúr hegedűszonátája volt a kompozíció.” A Kodály család otthonában nemcsak Mozart, Haydn, Beethoven, Schubert és Mendelssohn kamaraműveinek hangjai adtak igazi, nemes szellemi táplálékot a gyermek Zoltánnak, de kisgyermek korától láthatta és élte a család hitvalló életét.

Galánta, ahol gyermekora legszebb 6 esztendejét töltötte, mindvégig életető forrása maradt életének. Egyszerű, nemesszívű emberek körében élt. Itt tanult magyarul dalolni, s ez az időszak („aranykor”) volt az, amikor megnyílt mind a klasszikus művészet, mind a népi kultúra értékei előtt.

3. ISKOLA

1892 májusában költözik a Kodály család Nagyszombatba, ahol Kodály az érseki főgimnázium növendéke lesz. Ez a – korábban bencés, majd érseki – gimnázium olyan lelkeséget árasztott, mely a növendékek egész életére óriási hatást gyakorolt.

Legkedvesebb tanára, a hittanára Toldy Béla volt. Példája egész életére szóló, kitörhetetlen nyomot hagyott benne. Mély hittel, felkészültséggel, az ősegyház szellemében oktatott, s a hittanon kívül éneket tanított, és zenekart is vezetett. Kodály maga így nyilatkozott róla: „Csodálatos ember volt! Hogy ilyen a hitem, részben neki is köszönhetem.” Itt az iskolában örök érvényű igazságok alakítják ki látásmódját, az évezredekett átfogó görög-latin klasszikus gondolkodás, és a keresztény, krisztusi gondolkodás. Ezek egymásba fonódva kialakítják a cáfolthatatlan gondolkodás alapját, a hit tudatos megvallását és a magyar haza tudatos szolgálatát – vallja később, amikor ezt ajánlja a Győri Bencés Gimnázium tanulóinak: „tegyétek magatokéivá tanáraitok időt álló tanítását, a magyar ezer évet. Enélkül nincs magyar nevelés.”

Kodály kezdettől fogva részt vett az énekarban, s vasárnaponként mint fiúénekes énekelt a Székesegyházban. Toldy Béla a fiatal Kodályt nemcsak mint hegedűst, majd csellistát foglalkoztatta a zenekarban, hanem kompozíciós kísérleteiben is bátorította. Kodály leginkább a komponálással szeret foglalkozni. Zenei téren önmaga nevelője volt. 10 éves korában kezd hegedülni, közben néhány zongoraórát kap egy rokontól. Iskolatársaival vonósnégyesezni szeretne, s mivel nincs csellistájuk, gyorsan megtanul csellózni is: egyszerűen egy gordonkaiskolából megtanulja a gyakorlatokat. Majd hangszert cserél: átadja egy társának a csellót, és ő folytatja a brácsával. Véletlenül ismerkedik meg Bach zenéjével. Egy özvegyasszony kottákat ad el a városban. Itt bukkan rá Kodály a Wohltemperiertes Klavier két kötetére, amit gyorsan megvesz, majd – féléves zongorázás után – végigjátssza a 48 prelúdiumot és fűgát. Néhány Beethoven-sonátát hallás után

(nővére játssza a szomszéd szobában), kotta nélkül tanul meg, egy billentyű leütése nélkül. De legnagyobb öröme a székesegyház gazdag kottatárában való búvárkodás. Hatalmas tudásszomjtól hajtva bővíti technikai és irodalmi ismereteit, és lesi el a zeneszerzés mesterségének szabályait. Az első partitúra, ami sorsdöntő hatással van rá: Beethoven C-dúr miséje, melynek kézíratos másolatát szomjában tanulmányozta a poros székesegyházi kottatárban. (1930-ban ezt vezényli Budapesten.)

Aztán kezébe kerül Liszt Esztergomi miséje. Ez a másik kedvenc tanulmánya. Zenét szerez a megismert partitúrák mintájára. Ottoni szerzeményeit, miséjét s egy nyitányát előadhatja Toldy Béla, a gimnázium paptanára. Míg Galántán élményeket gyűjtött, ráértett és megnyílt az értékekre, Nagyszombatban már tudatosítja ezeket az értékeket.

Kodály szeretett ministrálni. Ez számára nem romantika, hanem mély meggyőződés, a liturgiában való teljes részvétel, egy olyan eszköz, amelynek révén az oltár közelében lelkesége egyre mélyülhetett. Hamarmegtanult orgonálni is, s a diákmisék orgonistája lett.

Tanulmányait jeles érettségivel zárja, majd a Zeneakadémiára és – hogy látóköre minél szélesebb legyen – a bölcsészettudományi kar magyar-német szakára is jelentkezik. Emellett felvételét kéri a budapesti Eötvös-kollégiumba.

4. ÖNNEVELÉS

Nemcsak zenei téren, de szellemi-lelki fejlődésében is bámulatos, hogy 12-14 éves korától kezdve milyen céltudatosan halad a maga útján. Azután 1940-től kezdődően Nádasí Alfonzal heti 3-4 alkalommal 2-3 órán át együtt olvassák görögül és latinul a görög és latin klasszikusokat, a Szentírást, az egyházatyák írásait, és együtt imádkoz-

nak. Ilyenkor nézték át a Graduale Romanumból a következő vasárnap miséjének változó tételeit is.

Elmélyült olvasás volt ez, ahol Kodály mindig fűzött a felolvasottakhoz valami megjegyzést, kiegészítést, következtetést. Az olvasás, imádkozás, kérdés, megbeszélés hatására lénye átalakult diákká. Csodálatos volt tudása, emlékezőtehetsége. Az ilyenkor megszólaló Kodály nem az országot nevelni akaró szakemberhez vagy a Tudományos Akadémia elnökéhez hasonlít, hanem inkább azokhoz, akiket legjobban szeretett: a gyermekekhez. Érezhető benne a tiszta szándék, az őszinteség, amelynek célja: javítani a körülöttünk lévő világot. Mindenkinek mindene akart lenni. Adakozó ember volt. Sok történet szól a „jótévő, segítő Kodályról”.

Mindig tanult, hogy aztán műveiben, írásaiban, előadásaiban taníthasson. Bámulatosan ismerte a liturgiát, s ugyanígy a Szentírást is. A szentmisének, az egyházi év vasárnapjainak és ünnepeinek egy-egy gondolatához fűzött megjegyzése mögött érezni a rendszeres imaéletet élő és elmélkedő embert.

Az imát fontosnak tartotta. Egyik alkalommal ezt mondta: „Mondja meg a papoknak, hogy sokat prédikáljanak (de ne hosszan!) az ima fontosságáról. Más menedékünk nincs!”

A következő vallomás – amelyet az 1Pt 3,8-hoz (Legyetek mindnyájan egyetértők az imádságban. fűzött – bizonyítja, hogy ő maga is aktív tagja volt az imádkozók nagy közösségének: eszembe jutott, amit két orsolyita néném írt anyámnak, hogy életük végéig imádkoznak értem. Íme, megvan a közös ima, csak nélkülem. Attól kezdve újra beálltam a körbe.

Nádasí Alfonz atya írja: Felesége halálos beteg volt. Előkészültünk a halálára az

egyház szentségeivel. Késő este még fölmentem hozzá a Kútvölgyi kórházba [...] éreztem, hogy az utolsó perceiben van. Újra megáldottam, feloldoztam. Kodálylyal együtt térdén állva imádkoztunk. Az ima befejezése után kitárt kézzel tovább imádkozott, idézve a Requiem Offertóriumát. (Szt. Mihály vigye a [lelkeket helyett] a lelkét az örök fénybe!) Az eredeti latint csodálatos stílusérzékkel módosítva.

A Szentírás életet alakító tényező volt nála. Egyik megjegyzése pl.: „milyen jó nekünk, hogy a vámos megadta viselkedésünk alapját.”

– Az egyik egyházatya olvasásakor a katecho (jelentése: gyönyörködtet, hírül ad, tanít) szó elemzésekor lelkesen mondta: akkor én is katechéta vagyok! – azaz Krisztus tanúja, aki tanításával, példájával tesz tanúságot.

– Máskor, az Efezusi levél olvasásakor – „apostolokra és prófétákra alapozott épület vagytok s a szegletkő maga Krisztus” – így szólt: Igaza volt Toldy Bélának, hogy prófétautódok vagyunk. Nemcsak azt mondják el a próféták, ami a jövőre vonatkozik, hanem azt is, ami a jelennek kell. Ez az én hivatásom, ez az én hitvallásom!

A prófétára – akinek vallotta magát – hihetetlen felelősség szakad: kincseket bíztak reá! Érzni, mennyire éppen erre van szüksége az embereknek. Napról napra érzékeli a megtalált értékek sugárzását, a hagyaték hitelességét, s hozzá képest a hazugságokat, féligazságokat, a sekélyest, a formátlant. Tudja, tovább kell adnia az értékeket.

Több templom is őrzi Kodály rendszeres látogatásainak emlékét. Így pl. a Bazilika, ahol egy oldal irányba fordított padban szokott ülni. Innen jól lehetett látni a liturgikus cselekményt, de azt is, ami a kóruson történik. Rendszeresen járt a Szondi utcai

Szent Család templomba is, ahová tartozott. Ezt a templomot 1945. január elsején bombatalálat döntötte romba. Az újjáépített és 1948-ban Mindszenty által felszentelt templomban 1955-ben készült el az a márványburkolatú főoltár és szószék, amelynek költségeit Kodály Zoltán fedezte.

5. A GREGORIÁN ÉNEK

Kodály erényre akarta nevelni liturgikus érzékét is, és alaposan megismerni – ahogy ő mondta egy pannonhalmi látogatása során: „minden zenei stílus őst” – a gregoriánt. „Nem tudtam elviselni, hogy épp a gregoriánban [...] ne legyen biztos a tudásom” – mondta. Gradualéja tele volt megjegyzésekkel.

A század elején bejárta azokat a bencés kolostorokat és székesegyházakat, ahol kiváló gregorián kultúra volt. Egy ferences mesélte:

„1927-ben Regensburgban misén láttam Kodályt Gradualéval a kezében. Elmélyülten nézte a kottát, mint aki tanulva imádkozik, s imádkozva tanul.”

– A 40-es években hívta fel a Naszályi Emil által vezetett zirci ciszter scholát a Zeneakadémiára, egy gregorián koncertre. Ők mindennap végigénekeltek a zsolozsmát. Ajánlotta a Zeneakadémia tanárainak, menjenek le Zircre néhány napra, hallgatni, tanulmányozni a gregorián éneket.

– Évente gregorián éneket kért felesége gyászmiséjére. Ahogy kifejezte: „Semmiféle zenei izmus ne legyen ott a liturgiában, hanem csak az Egyház ősi éneke. Ez kösse össze az időbelit az időtlenel.”

– Később a saját gyászmiséjével kapcsolatban is azt kérte, hogy azon csak gregorián szóljon. „Ha rólam is megemlékeznek valaha, így tegyék!” Halála óta minden év márciusának első hétfőjén fel is hangzik a gregorián requiem a Máttyás-templomban.

6. AZ EGYHÁZZENE KLASSZIKUSAI

Az előzőkben már láttuk, hogy a Nagyszombati Érseki Gimnázium tanulója mily lelkesedéssel búvárkodik a partitúrák közt a székesegyházi kottatár gazdag anyagában. Beethoven C-dúr miséje, Liszt Esztergomi miséje példaként állnak előtte.

1900-tól a Zeneakadémián Koessler mesteriskolájában tanul zeneszerzést, aki kiválóan ért a kóruszerkesztéshez. Később Palestrinát valósággal újra felfedezi; benne a latin mérték, a vokális polifon művészet és a vallásos tartalom kifejezésének klasszikus mesterét csodálja.

7. A NÉPZENE

A népzeneben Kodály olyan teljes értékű művészetet és magasrendű művészi élményt talál, mint a műzene legnagyobb alkotásai. Gyűjtőútjai során szoros érintkezésbe kerül a tiszta paraszti lélekkel. „A hitemre gyakran a parasztoktól kaptam erősítést” – mondta; és itt találkozunk a népének gyakorlatával is. Már első tanulmányában egy vallásos hangvételi dallamot idéz példaként (Csillagoknak teremtője). Dallam-összehasonlításaiban éppúgy hivatkozik Ilylyés Soltári énekekéjére, mint a református énekeskönyvek dallamaira. Később a MTA Népzenekutató Csoportjának megalapításával hatalmas gyűjtőmunka indult, azzal a meggyőződéssel, hogy egyházi népénekeink is a népzenekeincs integráns részét alkotják. Megújulás a minőség jegyében

A nagy értékek, a forrás-zenék üzenete megváltó, megújító erejű lehet az egész zenei élet higiéniéje és a pedagógia szempontjából is – e meggyőződése találkozott a századforduló általánosabb zenei, egyházi megújulásának szellemével (a „vissza a forráshoz” elvvel), melynek része volt a liturgikus, patrisztikus, biblikus megújulás vagy a gregorián reform. Vallásos énekben

nem válogat felekezeti szerint, de szigorúan kizárja a ponyvairodalmat.

Minden mondatán átüt az alapvető és személyes értékélmény. Tudja, hogy az ember csak az értékkel való belső, alkotó találkozásban, az értékek légkörében és csak ilyen táplálékon nőhet nagygyá. A nagyok szellemével való találkozás szabadítja ki a kisszerűségből, s rendezetlenségünkben a rend szépséges útjait kell megízlelnünk – vallja.

Minden munkájában az értékelkötelezettség, az igényesség és a hit vezette. Nem elsősorban egyházzenesész, nem népzenesész volt, hanem egyetemes értékű alkotó, aki sok mindennel foglalkozott, és abban mind maradandót teremtett. Művészelete egyszerre nemzeti és vallásos, mert alapja a hit: hit Istentben, hit az emberben és nemzete jövőjében. Tulajdonképpen majd minden alkotása – úgy, mint Bachnak – vallásos jellegű. Egy csellószonáta vagy Bach 3 korálelőjátéka csellóra, zongorára ugyanúgy, mint pl. a Hegyi éjszakák. Nádas A. így ír: „A Mester a hegyeket is bevonta liturgiájába... Kozmikus méretekben akarta az egész világot hangzóvá tenni. Szinte belefűlt a naplementébe, ha valamelyik hegy tetején voltunk.

Ahogy elcsendesedett a világ, és hanyatlott a nap, annál zengőbb lett ő belül. . . Lefelé jövet, az élmény befejeztével szólalt meg: „Micsoda harmóniák! Így imádkozik a természet!” Kapcsolatot lát egyházi és világi művészet között, hisz »mindkettő az egy és oszthatatlan emberi lélek megnyilatkozása«. A fontos, hogy »élet legyen benne«, mert amiben nincs, az nem jó se vallásosnak, se világinak.” Minden emberi érzést magáénak ismer: a vallásos hangfenségét csakúgy, mint a szerelem tavaszi zsendülését, hiszen érzi, eredetük közös: a mindent átfogó nagy szeretet!

„Zenekultúrát teremteni csak a minden idők legnagyobb zenei szellemeinek alko-

tásai alapján lehet. Szigorúan ki kell küszöbölni minden selejtet, hazugot. A muzsikusként mintegy belső fogadalmat kell tenni, hogy soha, semmilyen körülmények közt nem fog rossz zenét énekelni vagy játszani” – írja.

„A templomi zene színvonalának emelésével a vallási életet mélyítjük. A rossz templomi zene a vallásos életet is megmérgezi” – vallotta. Az egyházi zenének – mint Pázmány mondja a jó tanítóról – „nem arra kell nézni, hogy őt csodálják, hanem hogy az ő szavai tüzesek legyenek, melyekkel felgerjedjen a hallgatók szíve; ösztökélő bot legyenek, melyek jóra izgassák a késelemeseket; erős nyilak legyenek, melyek a szívek keménységét megszagassák”.

Az egyházzene mélységes tisztelete vezérli az orgonistákkal szembeni igényességben is: „Az istentisztelet művészi egység, az kell, hogy legyen a zenéje is. A gyakorlott orgonista percre tudja, mennyi ideje van: tessék azt előre átgondolni, és nem értelmetlen zagyvalékkal betölteni.

Az orgonairodalomnak elég hosszabb-rövidebb remeke van. Vagy tessék a sorra-kerülő a cappella-énekek motívumait előre kidolgozni!” „Sok a bárgyú, vagy felelőtlen, frivol rögtönzés [...] Egy-egy rikító harmóniára összerezzen az érzékenyebb hallgató.” Készüljön írásban az orgonista! Ha pedig improvizálni akar, ha rászületett (csak akkor akarhat joggal), tanulja meg ezt a mesterséget.

„Orgonistáink közt még igen kevés ébredt tudatára, hogy az ő működése is szolgálat, szoros összeműködésben a papéval. Ebből első következmény volna a felelősségérzet, hogy az orgona minden megszólalása összefüggjön, s hangulati visszhangban legyen az áldozat minden mozzanatával.” Ezt az összhangot megzavarja minden oda nem való, mégoly nemes, értékes zenemű is. De

még inkább az a se-füle-se-farka, zenétlen zenélés, amivel a legtöbb orgonista az időt eltölti. Vajon nem gondolja meg egyikük sem, hogy ez a dallam, ritmus, értelem és logikai összefüggés nélküli orgonálás, folytonos akkordfűzés, amihez képest a legszürkébb összhangzattani tankönyv gyakorlatai klasszikus remekművek, áhítatában zavarja, bosszantja, végül felháborítja még a legzeneértetlenebb hallgatót is! „Palestrina mellé Frescobaldit, Beethoven mellé még Rincket is inkább, mint Üresfejű János sületlen rögtönzéseit.”

„Nem áll ki készületlenül egy lelkiismeretes pap se, aki méltó akar lenni a szószékhez. Vajon nem követelhető meg az orgonistától is joggal, hogy készüljön a misére?” Ugyanez a felelős, aggódó igényesség jellemzi a kórusokkal s az istentiszteletek műsorával kapcsolatos feljegyzéseit is. „Templomjáró naplójában” pl. ilyeneket olvashatunk: „Kisap: Ite missa est! – hamis, végén lecsúszik. Kórus: Szoprán konokul negyedhanggal az orgona alatt. Orgona mindig túl erős. A cappella-betét: azért hamis, mert az orgona nem kísér. A többi azért, mert kísér”. „Bazilika: Pange lingua-mise g-ben. Elég jó tempók, sok hirtelen lassítás. Néha hamis női hang”. „Kikerülhetetlen, hogy minden kórus neveljen magának egy tucat énekesfiút”. „Hogy értessük meg a papokkal, hogy a csúnység szentségtörés? A gondolat sokszor kísér a néma templomokban is, hát még, ha megszólal a zene! Méreg a rossz zene.

Vade retro satana (Távozz sátán!)”

Mindebben példát is mutatott: Egyszer Galyatetőre, a hegyi kápolnába a téli havazás miatt, a kántor nem tudott felmenni Gyöngyösről, ezért telefonon helyettesítésre kérte meg Kodály Zoltánt. A Mester a szentmisén nem akart improvizálni, ezért lelkiismeretesen

felkészült. „Segédkantorként” készített jegyzeteit később büszkén mutatta meg Alfonz atyának, belőlük születtek meg századunk liturgikus remekei, az Orgonamise majd a Missa brevis.

8. KODÁLY EGYHÁZZENÉJE

Tekintsük most át vázlatosan Kodály egyházzenejét. Kb. 50 mű, ha nem számítjuk:

- a sok változatot (Pl. Ének Szent István királyhoz 6 változat + a Vértanúk sírján c. műben is elhangzik);

Adventi ének és Első áldozás ének-zongora és vegyeskari változat;

- a biciniumokat, amelyekre Szedő Dénes vagy Balás Endre írt szöveget;
- a korai, kéziratos vagy elveszett műveket (Mise-részletek 1897 előtt), Ave Maria ének-zongora, Ave Maria vegyeskar-orgona)
- ha az Öt Tantum ergo-t egy műnek számítjuk.

A kodályi musica sacra sokféle szövegforrásból merít. Csoportosítsuk a műveket e szerint.

- Liturgia: 9 mű.
- Idetartoznak a misék: Az Orgonamise, majd a háború alatt megírt Missa brevis. Aztán az új magyar nyelvű misefordítás megszületése után a Magyar Katolikus Püspöki Kar felkérésére született Magyar mise. 1 sz. + orgona.
- 2 Ave Maria: a 16 évesen komponált, vonósokkal és orgonával kísért (orgonás változatban is), ill. az 1935-ben született mű.
- A Stabat Mater sequentia fiatalkori megzenésítése, illetve későbbi változatai (Férfikarra, illetve vegyeskarral);
- A Mária mennybevétele ünnepének liturgikus szövegére készült fiatalkori Assumpta est.
- Aquinói Szent Tamás himnuszára (Úr-

napja ünnepe) készült 5 Tantum ergo, majd annak nagy vegyeskarral és orgonára készített változata, a Pange lingua. Mindkettő kedves tanárának, Toldy Bélának ajánlva.

- Budavári Te Deum 1936 latin
- Miatyánk 2 szólamú.
- Biblia: 2 mű
- 2 újszövetségi jelenet: Jézus és a kufárok (1934); valamint a Jézus és a gyermekek 1 szólal + orgona.

Utóbbi keletkezéséről így vall a szövegíró Szedő Dénes ferences: „Kodály hiányolta, hogy egyetlen templomi énekünk sem tükrözi Jézusnak a gyermekekhez fűződő kapcsolatát. Biztatott rá, írjak ilyesféle énekzsöveget. Két bibliai témát ajánlott. Első az »Engedjétek hozzám a kisdedeket« jelenete volt; a másik: miképp viszonyozták a gyermekek Jézus rokonszenvét, amikor a szent városba bevonult. Megírtam mind a kettőt. Kodály az elsőt tisztelte meg azzal, hogy szépséges zenei köntöst szabott rá.”

- Zsoltár: 9 mű.
- latin szövegű a kettős kórusra írt 50. zs., a Miserere (1903). Kodály a teljes zsoltárt feldolgozó hatalmas 9 tételes kompozíciót tervezett, amelyből néhány tétel kéziratos vázlatban maradt fenn, s csak az első 6 verset tartalmazó I. tétel készült el. Mutatja, hogy a 21 éves Kodály a kórusirodalom nagy mestereitől mennyit tanult (Bach, Lotti, Bruckner).
- 1923-ban készült a Psalmus Hungaricus Kecskeméti Végh Mihály zsoltárfordítását felhasználva magyar nyelven
- Szintén magyar szöveggel a genfi zsoltárdallamokra készült 7 mű. 3 bicinium, a 150. genfi zs. női karral; a 121. és 50. genfi zsoltár vegyeskarral és az Arany Sándor kérésére készült 114. genfi zsoltár vegyeskarral + orgonára.

Héber ima

1946-ban kis vegyeskart adott a kezembe, – emlékezett Szedő Dénes, – akkoriban írta egy ötfokú héber dallamból. Próbálják – mondotta – valami zsolnárszerű szöveget írni a hangjegyek alá. Így született az Adorationból a Naphimnusz címen ismert kórusmű.

„Népi” fohász

1944 decemberétől 1945. február első napjaiig Bors Irma segítségével a Teréz Intézetben (Próféta u., irgalmas rend) vészelik át Kodályék Budapest ostromának napjait. Itt születik a háromszólamú Könyörgés c. mű a „csodásérmen” található és azóta elterjedt ima szövegére: Ó bűn nélkül.

9. NÉPÉNEKEK

Pl. Vízkereszt; Harmatozzatok; Ének Szent István királyhoz; de mára már azzá vált az Ó-antifónák szövegére épülő Adventi ének is.

Versek

Sík Sándor (Te Deum, Vízkereszt); Szedő Dénes (Jézus és a gyermekek, Miatyánk, Adventi ének, Első áldozás, Naphimnusz); Balassi Bálint istenes verse (Szép könyör-

gés); Batizi András: Jövel Szentlélek

Úristen; Szkhárosi Horváth András: Sémmit nē bānkódjál (férfi, női, vegyeskar); vagy Szent Ambrus himnusza Sík S. fordításában: a Szent Ágnes ünnepére (1945, a zárdafőnöknő névnapjára). A népi kompozíciók is telve vannak egyházi vonatkozásokkal, illetve népszokásdallamok feldolgozásai. Pünkösödölő (pünkösdi cantio); Jelenti magát Jézus; Esti dal; Angyalok és pásztorok; Karácsonyi pásztorénekek; Újszentendőt köszöntő (női, illetve vegyes karra); vagy Lengyel László Boldogasszony-kórus

Gregorián kapcsolatok

Első áldozás; de pl. a Sík Sándor Te Deum alapkoncepciójában, szerkezetében és dallamával is utal a gregorián Te Deumra. (A „Hála légyen” refrén az 1531-es Cantus Catholici Feltámadási népénekére is utal)

10. VÉGEZETÜL TEKINTSÜK ÁT KODÁLY EGYHÁZZENEI MŰVEIT:

A kiadók rövidítése: BH= Boosey and Hawkes; MK=Magyar Kórus; OUP=Oxford University Press; UE=Universal Edition; ZMK=Zeneműkiadó Vállalat

Cím	Előadók	Évszám	Szövegforrás	Nyelv	Megjelenés	Egyéb
Ave Maria	nőikar, vonósok, orgona	1898	Liturgia	Latin	1997 ZMK Négyiatalkori kórusmű	Kézírata: Mátyás templom kottatár
Stabat Mater	Ffi; vegyes	1898 1962	Liturgia	Latin	1997 ZMK	Vegyeskari letét: Bárdos L. ill. Sulyok Imre
Assumpta est – offertórium	Bar. szóló, v.kar, zenekar	1901	Liturgia	Latin	1997 ZMK	Kézírata: Mátyás templom kottatár
Miserere	Kettős vegyeskar	1903	50. zsolnár 1-6. vers	Latin	1997 ZMK	
Psalmus Hungaricus op. 13	T. szóló; vkar; gy.kar, zkar, orgona.	1923	55. zsolnár Kecskeméti Vég Mihály	magyar	UE; ZMK	Pest-Buda egyesítése 50. évf. 1923 Vigadó nov. 19 vezényel: Dohnányi
Jelenti magát Jézus	Gyermekkar Férfikar	1927 1929	népi	magyar	UE; OUP; MK 1944 MK	
5 Tantum ergo	gy.kar; orgona	1928	liturgia, Aq. szt. Tamás	latin	UE; MK; ZMK	Toldy Bélának ajánlva. (Elé org. preludium 1929-ben)
Pünkösödölő	gyermekkar	1929	népi, + kanció	magyar	OUP; MK	

Cím	Előadók	Évszám	Szövegforrás	Nyelv	Megjelenés	Egyéb
Újszentdőt köszöntő	gyermekkar Vegyeskar	1929 1961	népi	magyar	1929 OUP; MK 1961 OUP	
Pange lingua	Gyk.+org v.kar, Orgona	1929	<i>liturgia</i> , Aquil. szt. Tamás	latin	UE	
Vízkereszt	gyermekkar	1933	Népének, Sík S	magyar	UE; OUP; MK	
Jézus és a kufárok	vegyeskar	1934	Biblia	magyar	UE; MK	
Ave Maria	női kar	1935	Liturgia	latin	UE; MK	
Harmatozzatok	gy. v nőikar	1935	népének, Sík S.	magyar	MK	
Angyalok és pásztorok	kettős gy.kar	1935	népi	magyar- latin	UE; MK	
Karácsonyi pászortánc	gy.kar + fúvolya	1935	népi	magyar	MK; 1936 UE	
Budavári Te Deum	4 szóló; v.kar; zenekar; org.	1936	Liturgia	Latin	UE;	Bem: Mátyás tpl. 1936. szept. 2 vez: Sugár Viktor Buda visszavétele 250. évf.
A 150. genfi zsoltár	gy. ill. női kar	1936	zsoltár	magyar, francia	MK	Theodor de Béze –Szenci M. Albert
Ének Szent István királyhoz	a) 1 sz + org. b) Férfikar c) női kar d) nagy vegyes e) fiú-vegyes f) kisebb vegyeskar	1938	népének Bozóky énekeskönyv	magyar	MK; ZMK; BH	Szt. I. halálának 900. évford.
(Esti dal)	Gy.kar; Ffi, vegyeskar	1938 1939	népdal	magyar	MK;	Eredeti címe: Esti ima Vegyeskari letét Bárdos L.
Sémmit né bánkódjál	férfikar női kar vegyeskar	1939	Szkhárosi Horváth A. 16.sz.	magyar	MK; BH	Vegyeskari változat Arany S. kérésére 1952- ben készült
Boldogasszony köszöntője; Szent Mihály	2 sz. gyermekkar	1939	(Szedő D.)	magyar	A Naptest- vér éneke c. füzet MK	
Admonicionis Diacodi	ének – zg.	1941	/Később: Első áldozás/	Latin	MK.	
Örvendjen az egész világ.	2 sz. gy.kar	1937 - 42	Karácsonyi népi	magyar	Bicinia Hungarica I/1	
Miatyánk (Boldog Isten...)	2 sz. gy.kar	1937 - 42	Szedő D.	magyar	Bic. H. I/60 3 sz. Szent István Társulat	1961. változat 3 szólamra: Tóth J. Megjelent: Kóru- sok Könyve 1977
Krisztus feltámad	2 sz. gy.kar	1937 - 42	Cantus Cath. 1651	magyar	Bic H. III/114	
Az Izrael ezt nyilván mondhatja	2 sz. gy.kar	1937 - 42	124. genfi zsoltár 1551	magyar	Bic. H. III/115	
Bocsásd meg Úristen	2 sz. gy.kar	1937 - 42	Balassa B. XVI. sz. dallam	magyar	Bic. H III/116	
Nosza, ti istenfélő hívek	2 sz. gy.kar	1937 - 42	33. genfi zsoltár	magyar	Bic. H. III/116	
Mikor a fogságból Isten	2 sz. gy.kar	1937 - 42	126. genfi zsoltár	magyar	Bic. H. III/118	
Ha megsokaso- dik a bűn	2 sz. gy.kar	1937 - 42	Misz Tótfalusi Kis Miklós	magyar	Bic. H. III/120	M. Tótfalusi Kis Miklós: Siralmas panasz 1697

ARTICLES

Cím	Előadók	Évszám	Szövegforrás	Nyelv	Megjelenés	Egyéb
Néhány mű a Biciniából	2 sz. gy.kar		Szedő D. szövegével	magyar	A „Szép Jézus” ban MK.	Hol legeltetesz; Reszket a rózsafa; Rossz a Jézus kis csizmája; Tücsök szől; Búza, arany-szemű búza
Csendes mise	orgona Organoedia ad missam c. átdolgozott vált. 1966	1942			MK 1947 BH	Bem: 1944. máj. 7 Bazilika
Első áldozás	Ének - orgona vegyeskar	1942 1943	Szedő D.XII. sz - i greg. dallam	magyar	MK; BH	
(Szép Könyörgés)	vegyeskar	1943	Balassi B. Istenes verse	magyar	MK; BH	
Adventi ének	Ének - orgona; vegyeskar	1944 1943	XVIII. sz-i francia miskönyv liturgia , ó an- tifona Szedő D. for- dítása	latin; magyar	MK; BH	
A 121. genfi zoltár	vegyeskar	1943	zoltár ; Szenci M. A.	magyar	MK; BH	
Missa brevis	Vegyeskar; org. v. zenekar	1944	Liturgia	Latin	BH; ZMK	Bem: (org) 1945. febr. 11 Opera alsó ruhatár. Hangsz: 1948 Bem: 1948. sept. 9. Worces- ter, Katedrális vez: Kodály
Könyörgés	3 sz. egy-nemű	1945	„Csodásérem” fohász	magyar		
Szent Ágnes ünnepére	3 sz. egynemű	1945	Szt. Ambrus Sík S.	magyar	Kézirat; 1972 ZMK	
Jézus és a gyermekek	ének - org	1947	Biblia, Szedő D.	magyar	Kerényi- Szedő: Kirelejszom	
Adoration /később: Naphimnusz/	vegyes	1948	Zsidó lit. dallam	héber ill. Magyar Szedő Dénés	Cserépfalvi	
Az 50. genfi zoltár	vegyeskar	1948	zoltár	magyar	MK	
A 114. genfi zoltár	vegyeskar + orgona	1951	zoltár	magyar	ZMK 1958 BH	Clement Marot – Szenci M. Albert szöveg
Jövel Szentlélek Úristen	vegyeskar	1961	Batizi András	magyar	Kézirat; 1968 Baptis- ta Egyh. Evangéliumi Vegyeska- rok	
Sík Sándor Te Deum	vegyeskar	1961	Sík S. verse	magyar	BH	Sík S. arany- miséjére
Media vita	vegyeskar	1962	vers; a cím liturg. responzorium középkori könyörgés nyomán	latin; magyar, Lukin L.)	BH	Seiber Mátyás halálára
Magyar mise	ének - orgona	1966	Liturgia	magyar	Szent István Társulat	Bem: Egyetemi tpl. 66. okt. 11 Kisté- nyei M; vez: Tóth J.
(Laudes organi)	Vegyeskar - orgona	1966	XII. sz-i szekvencia	latin	BH. ZMK	Bem. 1966, Atlanta (1967 Pécs)

ÖSSZEFOGLALÓ

Azt, hogy Magyarországnak mondani-
valója van a zenekultúrában és az egyház-
zenében, hogy normák vannak, és hogy
nem szabad megalkudni a minőség dolgá-
ban, azt mind Kodály Zoltánnak köszön-
hetjük. Zeneszerzői munkáját ugyanúgy,
mint nemzetét felemelni akaró pedagógiai
tevékenységét értékelkötelezettség, hit és
prófétai hivatástudat irányította. Ez tette
lehetővé, hogy az egyházzene területén is
új utat jelöljön ki, és korszakalkotó, a mi-
nőség iránt elkötelezett megújító munkát
végezzen. Célja volt: Eljuttatni mindenki-
hez a nagy zenék üzenetét, s ezáltal boldo-
gabbakká és jobbakká tenni az embereket.
Felfekasztani és mindenki számára hozzáférhetővé tenni a zene öröm- és erőforrását, hogy abból merítve az emberek teljesebb életet éljenek.

SUMMARY

It is all to the merit of Kodály Zoltán that Hungary has a say in global musical culture and religious music, that there are norms to follow and one cannot be lenient as to (regards) the matter of quality. His work as a composer as well as his educational intention to raise his nation was directed by a strong commitment to value, his deep belief and prophetic mission-awareness. This is what made it possible for him to mark a new path in the field of religious music, and carry out a renewal with total commitment to quality that defined a whole period. His aim was: to carry the message of great music over to everyone, thus making people better and happier; to reveal and make accessible to all people music's spring of joy and power so that people could live a more complete life by drawing from that source.

Kodály Zoltán Magyar Kórusiskola, Budapest.